

op de hoogte

Nieuwsbrief van de Eusebiuskerk
Nummer 1, Jaargang 1
Uitgave: Stichting Eusebius Arnhem
www.eusebius.nl

In dit nummer

- Hoe staat het met de restauratie?
- De begroting op orde
- Nieuwe spectaculaire uitkijkposten van glas
- Besparing door lean werken
- Proefsleuven voor ondergrondse serviceruimte

Carillon gaat weer klinken

Voor de bezoekers van de binnenstad is het al maanden 10 over 12. Op dat tijdstip bleef de klok van de kerktoeren stilstaan na een bliksemingslag in juli 2017. Daarbij zijn de uurwerkcomputer en de speelcomputer van het carillon kapotgegaan.

In december en januari 2018 krijgen het carillon en de uurwerken een onderhoudsbeurt. Er wordt dan ook een nieuwe speelcomputer geplaatst. De uurwerken worden hersteld en de wijzerplaten aan de toren worden opnieuw geplaatst.

Als het oostelijk deel van de steiger eind februari 2018 is weggehaald is de wijzerplaat aan die kant van de toren weer goed af te lezen. In die periode is ook een nieuwe vaste beiaardier aan de slag.

De grote luik klokken in de toren krijgen pas een onderhoudsbeurt als de zware staalconstructie van de steiger is verwijderd.

Eusebius

De restauratie: hoe staat het ermee?

Er is een hele generatie Arnhemmers opgegroeid die niet beter weet of de Eusebiustoren staat in de steigers. Dat gaat binnenkort veranderen. In 2013 is het bovenste deel van de steiger al weggehaald. Begin 2018 volgt weer een deel. Naar verwachting is in september 2019 de hele steiger om de toren weg. Rond het koor van het schip zullen nog enige tijd kleinere steigers nodig zijn.

De restauratie ligt goed op schema. Het bovenste gedeelte, de lantaarn, is inmiddels opgeleverd. Op dit moment wordt er gewerkt aan de tweede geleding van de toren, het middelste deel. Dit deel van de restauratie is nu voor 80% gereed. Het werk aan de eerste geleding, het onderste deel van de toren, is inmiddels begonnen.

Spectaculaire uitkijkposten op 60 meter hoogte Bibberen op het glazen balkon

Er wordt op dit moment hard gewerkt aan twee nieuwe uitkijkposten aan de toren. Op 60 meter hoogte komen twee gesloten glazen bakken die uit de toren steken.

De staalconstructie waar de bakken aan komen te hangen is al geplaatst, de hardglazen bakken zelf worden binnenkort opgehangen. Ze worden op hun plaats getakeld met een reusachtige kraan, de Turfstraat zal daarvoor tijdelijk worden afgezet.

De glazen balkons komen aan de oost- en de westkant van de toren. Ze worden voor het publiek opengesteld in maart 2018. Op dat moment is het uitzicht uit het oostelijke balkon al zeer spectaculair. Het westelijk balkon hangt voorlopig nog direct boven de hoogste steigerslag van de steiger aan de westzijde van de toren. De glazen balkons bieden straks een vrij uitzicht naar alle zijden, ook naar beneden. Zo kan het vele beeldhouwwerk aan de buitenkant van de toren goed worden bekeken.

Een leuk uitstapje voor mensen zonder hoogtevrees!

Slag om Arnhem

De helft van de steiger om de toren wordt in de periode december 2017 - februari 2018 verwijderd. Het gaat om de oostelijke steiger en de aansluitende helft van de zuidelijke en de noordelijke steiger. Alleen de zware staalconstructie op steigerslag 16 blijft staan tot 2019, als ook het overgebleven deel van de steiger om de toren wordt verwijderd.

Steigers om de toren weg vóór september 2019

Het is de bedoeling de gehele toren ruim vóór september 2019 'steigervrij' te maken, precies op tijd voor de herdenking van de Slag om Arnhem, dan 75 jaar geleden. De toren heeft dan precies 10 jaar in de steigers gestaan.

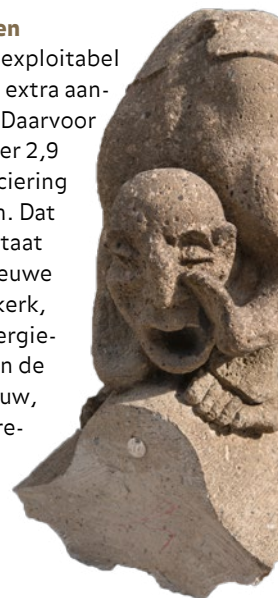
Hoe staat het met het geld? De begroting op orde

Het grootste natuursteen-restauratieproject van ons land kost veel geld. In 2016 dreigde het werk tot stilstand te komen wegens geldgebrek, maar inmiddels is de begroting voor de renovatie van de toren op orde. Voor het groot onderhoud van de kerk is nog € 1,5 miljoen nodig.

De restauratie en het groot onderhoud worden voor het grootste deel betaald door de rijksoverheid, door de provincie Gelderland en de gemeente Arnhem. Daarnaast zijn er veel instellingen, bedrijven en particulieren die bijdragen aan de kosten.

Extra aanpassingen

Om de kerk goed exploitabel te maken zijn nog extra aanpassingen nodig. Daarvoor moet nog ongeveer 2,9 miljoen aan financiering worden gevonden. Dat laatste stukje bestaat uit onder meer nieuwe ingangen van de kerk, een duurzaam energieconcept, sloop van de noordelijke uitbouw, een historische presentatie en een ondergrondse serviceruimte.

EEN NIEUWE NEUS VOOR DE DOMINEE

Iedere Arnhemmer kent wel het verhaal van de stripfiguren aan de toren. Op zo'n 65 meter hoogte hangen beelden van beroemde Disneyfiguren, beeldhouwd uit trachiet. Bij de plaatsing van deze beelden tijdens de Wederopbouw is grote commotie ontstaan over het vermeende provocerende karakter. Uit boosheid hierover heeft de beeldhouwer een al bestaand beeld gewijzigd in het hoofd van zijn grootste criticus, dominee Foeken. Een paar jaar geleden is de neus van dit beeld afgefallen. Omdat er aan dit beeld relatief veel is gehakt, werd verondersteld dat de schade eenmalig zou zijn. Tot een paar maanden geleden ook een neus van een ander beeld – een van de dwergen – afbrak. Hierna volgde diepgaand onderzoek naar de kwaliteit van alle Disneybeelden. In grote lijnen zijn deze beelden gelukkig in goede staat. Uit voorzorg worden echter alle kleine uitstekende delen, waaraan veel is gehakt, van een extra bevestiging voorzien. Dominee Foeken en de dwerg krijgen een nieuwe neus. Vanaf maart 2018 zijn de Disneyfiguren en het beeld van dominee Foeken vanuit de nieuwe glazen balkons goed te bekijken.

DE BOUWMANAGER

'Lean' werken aan de toren...

Lean werken betekent dat het werkproces zoveel mogelijk wordt ontdaan van nutteloze stappen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het eindproduct.

De restauratiewereld is van oudsher een traditionele wereld. Er wordt vaak heel ambachtelijk gewerkt en allerlei moderne bouwinnovaties dringen niet of nauwelijks door tot de restauratie-bouwplaats. Het bouwproces rond de restauratie van de Eusebiustoren is daarop een uitzondering.

Tien etages tegelijk

Het begrip 'lean-production' komt oorspronkelijk uit de auto-industrie. Maar allerlei processen kunnen 'lean' worden aangepakt, vertelt bouwmanager **Peter Koelewijn** van de Stichting Eusebius: "Het is bijvoorbeeld gebruikelijk om de restauratie van een toren van boven naar beneden te doen. Laagje voor laagje, hoek voor hoek. Dan zit je vaak verschillende keren het wiel uit te vinden. Hier bij de toren doen we dat anders. We werken één hoek van de toren van boven naar beneden af. Tien etages tegelijk. Daar zit veel herhaling in, in processen en in materialen. Als we alle vier de kanten hebben gedaan kan in één keer de steiger tien etages zakken."

Besparing toren: 1,6 miljoen

Het slimme werkproces heeft tot nu toe alleen al bij de restauratie van de toren geleid tot een besparing van 1,6 miljoen euro.

Grote besparing
restauratiekosten
door slim
werkproces

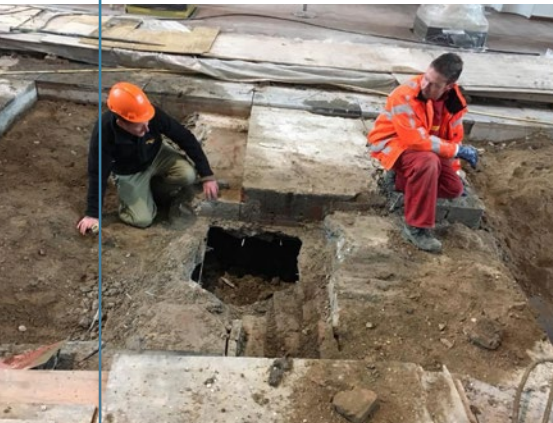
OP DE HOOGTE - Nieuwsbrief van de Eusebiuskerk

Proefsleuven gegraven

Aanleg ondergrondse serviceruimte

Aan de noordkant van de kerk staat een noodgebouw tegen de kerk geplakt. Een nieuwe ondergrondse serviceruimte moet ervoor zorgen dat dit ontsierende gebouwtje eindelijk kan worden gesloopt.

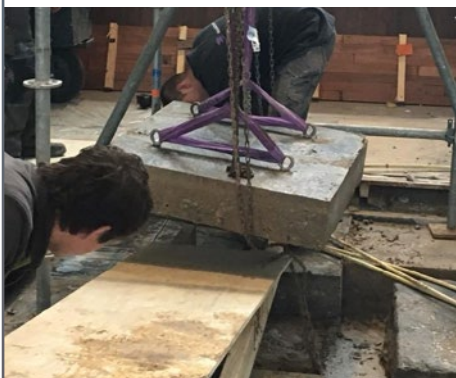
In het noodgebouw zitten nu technische installaties en een serviceruimte. Om die in de kerk onder te brengen is alleen ondergronds in het schip van de kerk nog ruimte. Ter voorbereiding op de aanleg vindt nu een archeologisch proefsleuven-onderzoek plaats.

Intacte zerken

Er zijn twee proefsleuven van maximaal 3 meter diep gegraven. De eerste resultaten zijn verrassend. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de toren grotendeels op dit deel van het schip gevallen. Er lag tot een hoogte van zo'n 8 meter puin op deze plek. Desalniettemin zijn er redelijk intacte zerken uit de 16e eeuw gevonden, en ook restanten van houten kisten, menselijke resten en oud metselwerk. De vondsten worden nader onderzocht. Op basis van de uitkomsten wordt de strategie voor het ontwerp en de feitelijke bouw van de ondergrondse ruimte bepaald.

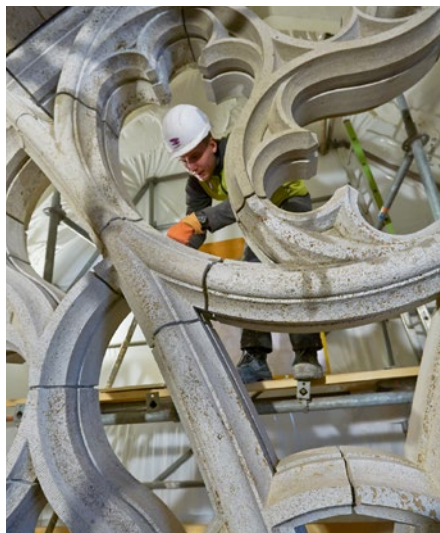
Kijk voor een filmpje op goo.gl/QabZoQ

KORT NIEUWS

NIEUW WESTVENSTER

Het nieuwe westvenster in de eerste geleding van de toren is vrijwel geplaatst. Dit grote venster zit recht boven de toreningang. Hier is de Ettringer-tufsteen vervangen door Muschelkalksteen. Vooral de blokken van de driepassen en het kalf zijn op zich al een kunstwerk. Het venster wordt voorzien van glas-in-lood met getrokken glas in verschillende zachte kleuren, gelijk aan de overige vensters in de kerk.

TWEE NIEUWE INGANGEN

De kerk krijgt twee nieuwe ingangen in de transepten. Dat is nodig omdat de huidige hoofdentree onder de toren niet meer prominent aan een plein ligt zodra de woningen achter het Focus Filmtheater klaar zijn. Er wordt nu gewerkt aan het definitief ontwerp voor de nieuwe ingangen. Er wordt naar gestreefd om in januari 2018 de aanvraag voor de omgevingsvergunning in te dienen. Hierna duurt het naar verwachting een half jaar voor begonnen kan worden met de uitvoering.

DUURZAME KERK

De renovatie van de kerk is een goed moment om na te denken over een duurzaam energieconcept voor de Eusebius. Onderzocht worden onder meer de mogelijkheid van vloerverwarming in de hoofdbeuk van het schip, aangevuld met luchtverwarming. Hiervoor kunnen misschien de huidige kanalen in de vloer worden gebruikt. Andere mogelijkheden zijn het aansluiten op de stadsverwarming en zonnepanelen op het stadhuis. In de toren kan de cv-ketel op de begane grond mogelijk worden vervangen door een lucht-luchtwarmtepomp op de verdieping.

foto Janneke Roelofs

LUCHTBOOGBEELDEN

De 96 luchtboogbeelden aan de buitenkant van de kerk worden gefaseerd vervangen door kopieën. De eerste 28 nieuwe beelden zijn nu klaar en worden op vier luchtbogen geplaatst. De oude beelden worden als sponsorobjecten verkocht. Hiervoor wordt een eenvoudige tentoonstellingsruimte ingericht direct buiten de bouwplaats, tegenover het Duivelshuis. Het vervangen van de beelden is onderdeel van de restauratie van het schip van de kerk. Die restauratie is naar verwachting in 2020 klaar.

In het volgende nummer...

- Spektakel op 60 meter hoogte: nieuwe balkons met glazen bodem!
- De kerk als leer-werkplek: wie steken er allemaal wat op bij de renovatie?
- Een gezonde exploitatie: wat is er in de kerk allemaal te doen?

Colofon

© december 2017

Tekst: Het Verre Oosten

Ontwerp: Het Lab ontwerp + advies

Druk: GLD grafimedia

Eusebius